

Теперь такая деятельность, которая является безусловным признаком свободы вероисповедания, будет считаться незаконной для частных жилых помещений, где допускается только проведение обрядов? Это, надо понимать, исповеди, соборования, молебны, отпевания и подобное. Но чтение религиозной литературы и изучение Священных писаний, беседы на религиозные темы, собрания бабушек с разговорами о «божественном» для крошечных сельских общин запрещается.

Запрещается миссионерская деятельность без разрешающих документов от централизованных религиозных организаций. Если же окажется среди верующих иностранец – молдаванин, украинец, узбек, не говоря уже о заморских гражданах, то у него должен быть на руках трудовой договор с местной религиозной организацией – надо понимать, тоже далеко не каждой.

Большинство квалифицированных экспертов едины во мнении, что нововведенный закон противоречит гарантированным Конституцией РФ свободе совести и, в том числе, свободе вероисповедания, включая ряд серьезных недоработок.

Так, например, по мнению адвоката, управляющего партнера Славянского Правового Центра В.В. Ряховского, специалистами в области права будут выработаны методические рекомендации для церквей в направлении того, как вести духовно-просветительскую работу в условиях нового законодательства. По словам Ряховского, «сегодня действительно черный день календаря. Была надежда, что В.В. Путин все-таки не подпишет этот закон (...), который откровенно противоречит евангельским заповедям «идите и научите», а кроме того, попирает конституционные права граждан. Но это уже **Закон** и до его обжалования в Конституционном Суде или до внесения в него изменений нам по нему жить. (...) Этот закон написан «на коленке» абсолютно не профессиональными людьми, ничего не понимающими в религиозной практике. Поэтому, пока давайте научимся его обходить, а потом добиваться изменения»[5].

Очевидно, что «антимиссионерский закон» наносит удар в первую очередь по религиозным меньшинствам, которые существуют во многом за счет расширения так называемого «миссионерского поля». И в целом свидетельствует о том, что их социальное самочувствие далеко от комфортного, а, следовательно, как я уже говорила, и религиозная ситуация в стране вряд ли может характеризоваться как стабильная и спокойная.

Библиография

1. Андреев К. «Антимиссионерский» закон подлежит отмене как антиконституционный / Сова. Информационно-аналитический центр [Электронный ресурс] // [URL] <http://www.sova-center.ru/religion/publications/2016/06/d34892/>
2. Давыдов И.П. Миссионерство // Энциклопедия религий. Под ред. Забияко А.П., Красников А.Н., Элбакян Е.С. - М.: Академический проект, 2008. - С.812-813.
3. О свободе совести и о религиозных объединениях (с изменениями на 30 марта 2016 года). Федеральный Закон // [URL] <http://docs.cntd.ru/document/9040821>
4. Конституция РФ // [URL] <http://const.rf.ru>
5. Президент Путин подписал антимиссионерский «пакет Яровой», Baznica.infohttp [Электронный ресурс] // [URL] baznica.info/article/prezident-putin-podpisal-antimissionerskij-paket-y/
6. Федеральный список экстремистских материалов // [URL] <http://minjust.ru/node/41957>
7. Элбакян Е.С. Религиозное меньшинство // Элбакян Е.С. Религии России. Словарь-справочник. - М.: Энциклопедия, 2014. - С. 211.

8. Алла АРІСТОВА. Динаміка релігійно-вмотивованого тероризму: глобальні тренди.

Понад два десятиліття тому феномен міжнародного тероризму в усьому різноманітті його актуальних і потенційних форм і виявів «вийшов» поза межі політичного і медіа-дискурсу і став об'єктом систематичних міждисциплінарних наукових досліджень. У наукових розвідках, зарубіжних і вітчизняних, він постав як специфічне, складне, інтенсивно еволюціонуюче й поліфункціональне явище, чия природа глибоко вкорінена у протиріччя глобалізаційних процесів.

Світова «терористична практика», драматична і жахлива, нескінченний мартиролог жертв терористичних атак свідчать, що масштаби, форми присутності, рівень віктимності,

характер функціонування тероризму в глобальному світі істотно і швидко змінюються. Якщо в кінці ХХ століття авторитетні західні дослідники (Б.Гейнор, Б.Гоффман, М.Рансторп, Д.Рапопорт, М.Юргенсмейер, та ін.) попереджали – процес релігізації терористичної діяльності в реаліях сучасного світу є невідворотним, релігійно-інспірований тероризм повертається на світову арену, то сьогодні – симбіоз терористичної технології і релігійної ідеології вже набув абсолютного домінування в системі міжнародного тероризму, сформував особливий тип «терористичної ментальності» й увійшов до числа найбільших глобальних небезпек.

Як правило, кожен з авторів, хто присвячує свій час цій складній (теоретично і психологічно) проблемі, вимушено посилається на слабкість понятійно-категоріального апарату: з одного боку, через надмірну кількість дефініцій тероризму, у т.ч. так чи інакше поєднаного з релігією, з іншого – через довільне вживання при оцінках чи фаліблістичність понять («релігійний тероризм», «релігійно-вмотивований тероризм», «релігійно-забарвлений тероризм», «тероризм на релігійному ґрунті», «етнорелігійний тероризм», «релігійно-політичний тероризм», «релігійно-месіанський тероризм», тощо).

Наразі лишимо осторонь спеціальну дискусію з цього приводу і надалі в тексті вживатимемо термін «релігійно-вмотивований тероризм». Однак, з огляду на подальші цитати й посилання, зазначимо, що помітним трендом в англомовній науковій літературі і міжнародних базах даних стає застосування відносно нового – й не надто зручного для перекладу українською – терміну «religion-related terrorism» (тероризм, певним чином пов'язаний з релігією, співвіднесений з релігією, релігійно-означений). Під останнім розуміють дії субнаціональних груп, які використовують релігію як виправдання чи мотивацію своєї активності, а також терористичні акти, здійснені окремими індивідами чи групами з нерелігійною ідентичністю, що спрямовані проти релігійних груп, віруючих (зокрема, духовенства). [Див., наприклад: Rise in religion-related terrorist activity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pewforum.org/2016/06/23/trends-in-global-restrictions-on-religion/>].

Згідно даних RDWTI (RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents), за 40 років, з лютого 1968 р. по січень 2010 р., у світі сталося близько 38.700 терористичних інцидентів-атак. Ще більше емпіричних і статистичних даних для аналізу надає Global Terrorism Database (GTD), яка нині включає понад 140 тис. кодифікованих інцидентів. В кожному разі, новітня історія та динаміка міжнародного тероризму, зокрема релігійно-вмотивованого, увиразнює декілька провідних трендів, що визначатимуть не тільки «обличчя тероризму», але й можливості, форми і засоби контртерористичної діяльності.

Такими глобальними трендами є:

Перш за все те, що саме релігійний або релігійно-вмотивований екстремізм стає головним чинником, легітимацією і мотивацією терористичної діяльності. Якщо до початку нинішнього століття провідним рушієм терористичних актів по всьому світі був національний сепаратизм, то від 2001 року ця драматична роль переходить до вмотивованого релігією екстремізму [Див.: Global Terrorism Index 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Terrorism-Index-2015>]. Протягом останніх років кількість інцидентів, спровокованих націоналістичними сепаратистськими групами, лишається відносно стабільною, тоді як кількість атак, спричинених релігійними екстремістами, невпинно і стрімко зростає. Більшість жертв (66%) спричинили 4 потужні угруповання: «ІДІЛ» в Іраку та Сирії, «Боко Харам» в Нігерії, «Талібан» в Афганістані та «Аль-Каїда», котрі є носіями, генераторами і трансляторами т.зв. ісламістської ідеології. [Religious extremism main cause of terrorism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/news/datablog/2014/nov/18/religious-extremism-main-cause-of-terrorism>]. Показово, що серед 14 критеріїв мотивації терористичних актів, впроваджених у новітній світовій статистиці – шість безпосередньо стосуються релігійних мотивів різного штибу (у т.ч. різні за інституційними джерелами гілки «ісламського фундаменталізму», а також антиісламські, антисемітські та ін. мотиви). З іншого боку, до 11 найважливіших мішеней міжнародного тероризму (військові об'єкти, транспортна інфраструктура, аеропорти й повітряні судна, урядові та дипломатичні установи, освітні

заклади тощо) увійшли «релігійні персони або інституції» [Terror Trends: 40 Years' Data on International and Domestic Terrorism [Електронний ресурс] / D. B. Muhlhausen, J. B. McNeill. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/research/reports/2011/05/>].

1) Географічне (територіальне) розширення цільової діяльності релігійно-вмотивованих терористичних угруповань. За даними авторитетної світової соціологічної інституції Pew Research Center, дедалі більше країн стають теренами терористичної активності і донором безневинних жертв: якщо в 2013 р. кількість країн, на території яких діють релігійно-терористичні групи сягнула 73, а кількість тих, що зазнали жертв від терористичних атак – 51, то в 2014 році ці показники збільшилися до 82 і 60 відповідно (загалом терористичні атаки різного типу зафіксовані, за даними «Global Terrorism Index 2015» у 93-х країнах світу). Математичною мовою це означає, що близько 40% країн на світовій мапі вже є територією для релігійно-вмотивованої терористичної активності. Розширення простору терористичної діяльності охопило практично всі континенти, у т.ч. Європу – 18 європейських країн вже стали ареною для терористичних нападів, і напевне нема жодної – цілком унебезпеченої від них. [Trends in Global Restrictions on Religion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pewforum.org/2016/06/23/trends-in-global-restrictions-on-religion]. Понад те, саме Європа, уособлюючи Захід, стає головною мішенню для численних, раптових й летальних атак: за минулі 15 років тут було скоєно 222 напади (що становить 89% від загального числа атак на Західні країни).

2) Нарощення віктимності релігійно-вмотивованого тероризму. В цілому за перші 15 років нового століття відбулося майже десятикратне збільшення смертності від терористичних нападів – від 3,3 тис. у 2000 р. до 32,7 тис. у 2014. Понад 80% смертей припадає зараз лише на 5 країн світу – Ірак, Афганістан, Пакистан, Нігерію та Сирію – саме там, де діють найпотужніші ісламістські угруповання. [Global Peace Index Report – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Peace-Index-Report-2015>].

На сторінках і діаграмах «Global Terrorism Index 2015» серед 123 країн, постраждалих від тероризму, на 12-ій позиції за кількістю жертв опинилася й Україна, де загиблими від тероризму визнано 7,2 тис. осіб (для порівняння: в Сирії – трохи більше за 8 тис., в Пакистані, Афганістані – за 9 тис.); із 8-бальним рівнем загрози тероризму по 10-бальній шкалі; та на 4-ій позиції за стрімким зростанням летальності терористичних актів.

3) Зміна соціального складу терористичних груп та соціального профілю їх учасників. Так, соціологічний аналіз т.зв. ісламістських терористичних груп, носіїв воєвничого тлумачення ідеї джихаду (зокрема «євроджихаду») засвідчив ускладнення їх внутрішньої структури. Це – складно-розшаровані групи, що включають: невдоволених іммігрантів першого покоління; іммігрантів другого-третього поколінь, які не ідентифікують себе ані з країною свого етнічного коріння, ані з країною народження і проживання; ново-навернених в іслам; колишніх в'язнів і дрібних злочинців; освічених людей, чий очікування значно перевищують їх реальні можливості; високоосвічених людей, професіоналів різного фаху, які працюють у сферах медицини, освіти, науки, архітектури, інженерної діяльності, тощо [Див.: Angel Rabasa and Cheryl Benard. Eurojihad: Patterns of Islamist Radicalization and Terrorism in Europe. Cambridge University Press. - NY, 2015.].

Значна кількість терористів (для «Аль-Каїди» - майже дві третини складу) походять з матеріально забезпечених сімей середнього класу, отримали вищу освіту в західних університетах, є дипломованими спеціалістами у статусних сферах зайнятості, розмовляють трьома-шістьма мовами, обізнані в сучасних комп'ютерних і медіа-технологіях і є кращими представниками своїх общин. Чимало з них добре інтегровані в суспільство, тому стереотипи «соціального відчуження» як пояснення причин їхньої радикалізації майже не спрацьовують. Напевне, що вартій спеціальної уваги потенціал релігійно-екстремістської ідеології пропонувати молоді (природно найрадикальнішій демографічній групі) альтернативну ідентичність, особливу субкультуру та буттєві сенси – долучення до уявлюваної світової мусульманської спільноти, чітку систему цінностей, декілька імперативів, що нібито живлять особисту свободу й самореалізацію, мінімум етичних, моральних, політичних обмежень, відчуття себе як суб'єкта фундаментальних перетворень існуючого світопорядку.

4) Активні процеси «колонізації» міжнародних терористичних угруповань на широких світових теренах – виникнення численних локальних осередків в різноманітних країнах і регіонах, що стають засобами розбудови й розширення терористичних мереж і трансляції радикальної релігійної ідеології [Boaz Ganor. Trends in Modern International Terrorism // To Protect and To Serve: Policing in an Age of Terrorism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.springer.com/cda/.../9780387736846-c1.pdf]. Як наслідок, одна з найбільш тривожних тенденцій останніх років – феномен внутрішнього, «доморощеного» тероризму («homegrown terrorism»), провідниками якого зазвичай стають активісти діаспор, представники іммігрантських спільнот, найманці, що повернулися додому з районів бойових дій. Такі місцеві угруповання мають явну перевагу перед зарубіжними структурами, будучи мобільними, адаптованими, добре інтегрованими в суспільне середовище носіями терористичної загрози [Див.: Sageman M. Understanding Terror Networks. - Philadelphia, PA : University of Pennsylvania Press – 2004. - 232 p.]

5) Йдеться не тільки про кількісне зростання інцидентів, жертв, країн-мішеней, територій, але й про процеси, майже невіддатні статистичній фіксації – про деформацію релігійних ідей в масовій свідомості, новий виток витворення релігійних ідеологій, які брутально спотворюють саму сутність великих світових релігійних учень і стають ідейним підґрунтям і легітимацією екстремізму; про постмодерні технології сакралізації насильства і перетворення релігії на пропагандистську зброю. Найбільше в цих процесах ідеологізації релігії «постраждав» іслам, який в глобальному масштабі (замість свого сутнісного призначення – задовольняти духовні й ціннісно-світоглядні потреби півтора мільярдної умми) практично був зведений до поточного обслуговування політичних й геополітичних цілей екстремістських угруповань. Одним із найсуперечливіших трендів глобалізованого світу відтак стає новий сплеск затребуваності отого універсалізму світових релігій, виплеканого в їхньому лоні «глобального», «все-людського» світосприйняття – але затребуваності в інший спосіб і заради інших цілей.

Тут означені лише деякі з трендів, що визначають сучасний етап еволюції релігійно-вмотивованого тероризму. Світова спільнота зіткнулася з надзвичайними адаптивними властивостями цього типу тероризму як складної соціальної системи – здатністю до самоорганізації й самовідтворення; усталення власної системи цінностей, механізмів самолегітимації, етичної і світоглядної концепції, своєрідної «радикально-релігійної» субкультури; ефективність у веденні нового типу воєн; швидка інституалізація; де-локалізована організація мережевого типу; технологізація; ефективне нарощення масштабів впливу; здатність до формування стійких квазідержавних утворень та ін. Одна з найбільших небезпек полягає в тому, що найбільші міжнародні терористичні структури, освячені «глобально-джихадистською» ідеологією, не просто спираються на значну соціальну базу, але й цілеспрямовано формують її засобами масштабного політичного і військового насильства, дестабілізації та руйнування політичних режимів, захоплення політичної влади та реорганізації суспільно-політичного життя на фундаментально-релігійних засадах. Це спонукало науковців до висновку, що ми спостерігаємо процес переходу релігійно-вмотивованого тероризму у нову фазу свого розвитку, яка несе із собою глобальний рівень загрози, надзвичайну віктимність, ймовірність використання будь-яких видів неконвенційної зброї, нові форми насильства та його релігійної легітимації. «Постмодерний» тероризм (термін Б. Гейнора) не просто став міжнародним явищем – він став явищем глобальним.

Разом з тим, на оці і пошук нових підходів і шляхів забезпечення регіональної та континентальної безпеки. Очевидно, що протистояти релігійно-вмотивованому тероризму засобами суто поліцейської чи військово-контртерористичної діяльності, навіть за умови координації міжнародних зусиль, неефективно. Реальною альтернативою може бути лише мобілізація всіх соціальних ресурсів для зниження та усунення ризиків радикалізації – від соціальних програм до інтеграції іммігрантських спільнот, від міжнародного партнерства до міжконфесійного діалогу і співдіяльності, від співпраці з ліберальними мусульманськими організаціями, лідерами, інституціями, спільнотами, родинами до формування й ціннісного наповнення молодіжної субкультури.